

Bijdrage namens steden en gemeenten voor een complementair cultureel erfgoedbeleid

Elementen voor een strategische visieontwikkeling

INTRO

In het kader van de uitvoering van het nieuwe cultureel erfgoeddecreet vroeg de Vlaamse overheid aan de VVSG in oktober 2016 om een schriftelijke bijdrage te leveren voor de strategische visienota van minister Gatz, op basis van de beleidsintenties van de lokale besturen. De visienota moet uiterlijk 1 april 2017 worden neergelegd in het Vlaams Parlement. Het (ontwerp)decreet stelt (art.5 en 6) dat de bevoegde minister daartoe afstemt met de beleidsintenties van steden en gemeenten. De heroriëntatie van het complementair beleid stelt ook lokale besturen voor uitdagingen. In de landschapstekening die hiervoor wordt gemaakt is het belangrijk dat voor de lokale besturen de diverse aspecten van hun cultureel-erfgoedbeleid aan bod komen. Denk aan de werking en beheer van de eigen publieke erfgoedorganisaties (erfgoedcellen, musea, archieven, bibliotheken), maar ook aan de partnerships met het middenveld (erfgoedverenigingen) of de ondersteuning van private erfgoedorganisaties en -actoren.

De ambitie om zorg te dragen voor het erfgoed als dusdanig en tegelijkertijd de ontwikkeling van de (stedelijke, gemeentelijke of IG) 'culturele ruimte' vorm te geven zijn daarbij de belangrijkste drijfveren van de lokale besturen.

De VVSG greep de uitnodiging aan om een bijdrage te leveren aan de visie van de Vlaamse overheid over cultureel erfgoedbeleid. We gebruikten de opportuniteit om inzichten en noden over een complementair erfgoedbeleid te verkennen bij de leden die via hun erfgoedorganisaties die actief betrokken zijn in dat beleid. Vermits er echter in 2018 gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden en de meerjarenplannen van de nieuw verkozen besturen er pas liggen in 2019, leek een bevraging van concrete beleidsintenties niet opportuun. Inzichten aanreiken om een complementair erfgoedbeleid te inspireren ten behoeve van het brede erfgoedlandschap, vonden we een betere keuze.

Eind 2016 organiseerde de VVSG samen met het steunpunt FARO daartoe enkele rondetafelgesprekken om inhoudelijke, beleidsmatige en bestuurlijke inzichten te verzamelen.

Experten van gemeentelijke, stedelijke of intergemeentelijke diensten en organisaties ic cultuurdiensten, musea, erfgoedcellen en cultuurarchieven waren onze gesprekspartners.

Voorliggende nota is een rapportering van die terreinverkenning maar reikt tevens elementen aan om het concept 'complementariteit' in te vullen vanuit de verantwoordelijkheid die de steden en gemeenten dragen in het cultureel erfgoedbeleid.

Een kanttekening daarbij is dat de introductie van het nieuwe (ontwerp)decreet de reflectie beïnvloedde en gesprekken soms wat verkrampden door frustraties en acute bezorgdheden. Toch stelden we vast dat vele lokale besturen en hun medewerkers ook bereid zijn om de reflectie te richten op de toekomst.

De nota wordt met de goedkeuring van de betrokken lokale besturen, hun erfgoedorganisaties en de Raad van Bestuur namens de VVSG-leden bezorgd aan bevoegd Vlaams minister Sven Gatz als bijdrage voor zijn strategische visienota voor cultureel erfgoedbeleid.

De Vlaamse steden en gemeenten vragen minister Gatz om de inzichten en aanbevelingen die we aanreiken te integreren in zijn visienota en de bekommernissen mee te behartigen bij de uitvoering van het cultureel erfgoeddecreet.

1 Ontleding van het complementair cultureel erfgoedbeleid

1.1 Brede kijk op complementair beleid

We vragen dat de Vlaamse overheid een brede kijk op complementair beleid hanteert. Het uitgangspunt is dat het lokale en Vlaams erfgoedbeleid elkaar aanvullen, nodig hebben en kunnen versterken. Vanuit dit uitgangspunt kunnen de lokale besturen en de Vlaamse overheid prioritaire beleidsaccenten benoemen van algemeen en dus gezamenlijk belang. Zo delen zij de politieke verantwoordelijkheid en treden ze bij de uitvoering in dialoog en wisselwerking met elkaar. Daarbij is het belangrijk voor ogen te houden dat complementair beleid een integraal en gelaagd beleid is dat ten dienste moet staan van het cultureel erfgoed, het brede werkveld en de (erfgoed)gemeenschappen. De inzet is breed en gaat om meer dan bestuurlijke of financiële complementariteit. Overleg mag dan ook niet enkel vanuit een instrumenteel- budgettaire logica worden gevoerd. Het risico is reëel dat schaarse middelen leiden tot een verengde en schrale visie op complementair beleid. Dat kan en mag noch de bedoeling noch het resultaat zijn.

Gelaagdheid in complementair cultureel erfgoedbeleid

Analoog met de analyse van het kunstenlandschap keken we naar de verschillende lagen of dimensies in cultureel erfgoedbeleid die in de praktijk nauw met elkaar zijn verbonden en op elkaar inwerken:

- **bestuurlijke dimensie:** kenmerkend aan de cultureel-erfgoedsector is dat diverse overheden een beleid of werking ontwikkelen rond erfgoed: Europees, Vlaams, lokaal (individueel en IG verband) niveau, en provinciaal, gelinkt met toerismebeleid
- **geografische dimensie:** de cultureel-erfgoedsector bestaat uit actoren en organisaties met een lokale, regionale, Vlaamse of internationale uitstraling of reikwijdte.
- **sectorale dimensie:** slaat op actoren van de brede erfgoedsector met deelsectoren/werksoorten zoals cultuurarchieven, erfgoedbibliotheken, musea, erfgoedcellen
- **transversale dimensie:** werkveld en overheid in relatie tot andere sectoren/werksoorten en beleidsdomeinen zoals onroerend erfgoed, cultuur, toerisme, onderwijs, jeugd...
- **instrumentele dimensie:** diverse ondersteuningsvormen (financieel, personeel, infrastructuur, logistiek, ...) die ingezet worden om beleidsdoelstellingen te realiseren in de vier hierboven genoemde dimensies

We waarschuwen voor de verschraving omdat steden en gemeenten samen met de VVSG actueel bij de Vlaamse Overheid een versmalling vaststellen waarin 'complementariteit' sterk, zo niet louter,

budgettair ingevuld wordt. Dat leidt tot een verschuiving van taken en verantwoordelijkheden hoofdzakelijk ten laste van de lokale besturen. Het is zorgwekkend als de Vlaamse overheid het 'complementair erfgoedbeleid' zou uithollen terwijl het zoveel meer dimensies heeft dan bestuurlijk of instrumenteel-budgettair. Zo'n verenging ondermijnt de solidariteit en de onderlinge samenwerking tussen overheden, erfgoedorganisaties en verenigingen. Terwijl die solidariteit en samenwerking kritische succesfactoren zijn voor complementair beleid.

Verskillende belangen en agenda's op elkaar afstemmen ten bate van cultureel erfgoed en erfgoedwerking. Dat zou de rode draad moeten zijn in een complementaire beleidsvoering. Het overleg en gesprek wordt daarbij geïnspireerd door concrete beleidsvragen, thema's en reële (gedeelde) noden. Tijdens de gesprekstafels kwamen depotbeleid, digitale infrastructuur en religieus erfgoed bijvoorbeeld naar boven als prioritaire thema's. Vele lokale besturen/erfgoedwerkers willen prioriteit geven aan deze thema's maar vragen ook concrete werkafspraken met de Vlaamse Overheid en de betrokken organisaties of actoren. We komen daar verder nog op terug (zie 2.1).

De term 'complementair beleid' was ook in het vorige CE-decreet ingeschreven en verankerd via een protocol als bijlage bij het decreet. Het protocol legde de medeverantwoordelijkheid vast van de Vlaamse, provinciale en lokale overheden voor collectiebeherende organisaties. Zo voerde het protocol het subsidiariteitsbeginsel in. Een concreet gevolg daarvan was de loskoppeling tussen erkenning (kwaliteitslabel) en subsidie (indeling) in 2014 zodat organisaties en initiatieven met lokale relevantie geen werkingssubsidies meer ontvingen van de Vlaamse overheid.

Dat het Vlaamse erfgoedbeleid zich situeert in verschillende bevoegdheden en diverse regelgeving, vergroot de complexiteit. Er is regelgeving met impact vanuit het Vlaamse cultureel en onroerend erfgoedbeleid, maar er zijn ook interventies met het Vlaamse toerismebeleid. Dat creëert extra kansen maar soms ook spanningen.

Die complexiteit en verwevenheid vraagt om een stevig algemeen beleidskader voor cultureel erfgoed. Bovendien heeft een sterk lokaal cultureel erfgoedbeleid baat bij een sterk Vlaams beleid. Gezien het aandeel van verschillende spelers en vooral het financieel aandeel van lokale besturen spreekt het voor zich dat complementariteit, in al zijn gelaagdheid en complexiteit, in het bijzonder grote aandacht verdient.

- ➔ **Een algemeen beleidskader moet randvoorwaarden creëren voor de ontwikkeling van beleidsaccenten en thema's van 'gemeen' belang voor het erfgoedlandschap met respect voor de hybride eigenheid en complexe gelaagdheid van dat landschap**
- ➔ **Vlaamse en lokale overheid bepalen samen prioritaire beleidsvragen en thema's voor een complementair cultureel erfgoedbeleid**

1.2 De vergelijking met complementair kunstenbeleid

De analogie met het complementair kunstenbeleid is door de Vlaamse overheid niet toevallig geïntroduceerd in de terminologie en de reorganisatie van het nieuwe cultureel erfgoeddecreet. Het decreet verankert en verruimt de procedures in complementair beleid, zoals de VVSG bepleitte. Het gelopen traject naar het nieuwe decreet plaatste dat complementair beleid echter niet in de voorbereidende maar in de beleidsuitvoerende fase. De Vlaamse overheid maakte immers zelf de landschapstekening en leidde daaruit de principes voor heroriëntatie en reorganisatie voor het brede cultureel erfgoedlandschap af, die zich decretaal vertalen. Binnen deze context vroeg de

Vlaamse overheid vervolgens aan steden en gemeenten om aan te geven wat hun beleidsintenties zijn. Dat is een opmerkelijk verschil met het kunstendecreet. Daar inspireerden de gezamenlijke stedelijke landschapstekening -gegroeid via overleg in de schoot van de VVSG- samen met de Vlaamse landschapstekening de strategische visienota van de bevoegde minister. Daaruit vloeiden (werk)afspraken voort om het complementair kunstenbeleid vorm te geven.

Voor het kunstenbeleid benadrukten de steden en gemeenten reeds de gelaagdheid in complementair beleid. Ze onderscheidden er m.n. de sectorale, transversale en instrumentele dimensie. In het gegeven (ontwerp)decreet dat als beleidskader voor complementair cultureel erfgoed geldt, speelt o.i. naast de sectorale, transversale en instrumentele dimensie ook de bestuurlijke en geografische dimensie een belangrijke rol (cf 1.1 kaderstuk).

Het is o.i. belangrijk om de vraag naar complementair beleid te plaatsen in de hybride context van het erfgoedlandschap met respect voor het wezenlijk verschil met het kunstenlandschap. Zo zijn bijvoorbeeld alle steden en gemeenten 'aandeelhouder' in cultureel erfgoedbeleid als werkgever, inrichtende macht, contractant ... een belangrijk verschil met het kunstenbeleid dat gevat wordt door het kunstendecreet. Voor de professionele kunstinstellingen en -organisaties bepaalt het kunstendecreet en dus Vlaanderen de regels en dat klopt ook omdat het leeuwendeel van de middelen daar effectief door Vlaanderen wordt geleverd. De Vlaamse overheid lijkt in het cultureel erfgoeddecreet analoog aan het kunstendecreet te redeneren alsof Vlaanderen de hoofdaandeelhouder is maar feitelijk zijn het de lokale besturen die voor het leeuwendeel instaan van de financiering en de beleidsverantwoordelijkheid. Het bestuurlijk principe 'wie betaalt, bepaalt' lijkt hier onder de mat te verdwijnen. In het Vlaamse erfgoedlandschap zijn de lokale besturen de grootste i.p.v. de kleinste aandeelhouders. Het gemeentelijk aandeelhouderschap zou o.i. dus sterker moeten wegen bij de invulling van het concept 'complementariteit' en de beleidsvoering.

→ **Complementaire beleidsvoering respecteert en valideert verscheidenheid in betrokkenheid, ambities en expertise, bestuurskracht, schaalgrootte en landschapscontext**

1.3 Nood aan een sterk beleidskader voor erfgoedbeleid

Een sterk algemeen beleidskader is nodig als standaard en richtingwijzer bij de ontwikkeling van het erfgoedlandschap. Kenmerkend aan dit landschap is dat diverse erfgoedorganisaties, besturen en actoren frequent en op diverse manieren met elkaar samenwerken. Het algemeen beleidskader moet een referentiekader bieden aan organisaties en besturen om vanuit de eigen identiteit en erfgoedwerking partnerships aan te durven gaan die de eigen beleidscontext en (vak)logica overstijgen. Zo krijgt inspirerende praktijk en innovatie vorm. Samenwerkingsverbanden of partnerships kunnen intra- of intersectoraal, transversaal, geografisch of bestuurlijk zijn.

Concreet vragen o.m. het partnership tussen cultureel en onroerend erfgoed maar ook tussen erfgoed en toerisme om zulk referentiekader. En ook de onderlinge relatie tussen diverse Vlaamse decreten voor het brede kunst- en cultuurlandschap vragen om afbakening en afspraken. Zo is de actuele onduidelijkheid over de impact van aangekondigde decreten zoals voor regionaal cultuurbeleid en voor de Vlaamse bovenbouworganisaties een handicap voor het 'eigen' sectordecreet. Het nieuwe cultureel erfgoeddecreet verwijst bijvoorbeeld uitdrukkelijk naar het regiodecreet voor cultuur om de zgn. dynamische ruimte te ontwikkelen, maar de budgettaire en inhoudelijke begrenzing van dat decreet biedt daarvoor weinig tot geen ruimte. Verwachtingen over

complementariteit in ondersteuning en financiering worden zo geprojecteerd naar een 'extern' decreet waarvan de betekenis voor de cultureel erfgoedwerking, lokaal en regionaal, onduidelijk én hoogst onzeker is. En in dat werkveld zijn niet enkel de lokale besturen maar ook het middenveld met o.m. de erfgoedverenigingen sterk betrokken actoren. Zulke onzekerheid is nefast voor de ambities en het engagement.

- **De Vlaamse overheid moet een kader creëren voor de ontwikkeling van het cultureel erfgoedlandschap waarin complementaire partnerships als standaard gelden**
- **Dat kader moet het referentiekader bieden voor effectieve bestuurlijke, geografische, sectorale, transversale en instrumentele samenwerking en zo een gelaagd complementair cultureel erfgoedbeleid realiseren**

1.4 Bestuurlijke verantwoordelijkheid in perspectief

Wie bepaalt de spelregels voor complementair beleid? Vlaanderen neemt het voortouw in de opmaak van landschapstekening en decreet maar zoals we hoger aangaven staat dat haaks op een sterk aanwezig lokaal erfgoedbeleid en de feitelijke financieringsstromen.

Bij stedelijke musea of culturele stadsarchieven bijvoorbeeld vertegenwoordigt de Vlaamse subsidie slechts een klein aandeel, volstrekt ontoereikend als werkmiddelen. Voor de werking van de erfgoedcellen ligt de financiële verhouding anders maar de burgers nabije betrokkenheid is dan weer hun unieke troef, van goudwaarde voor een breed gedragen Vlaams cultureel erfgoedbeleid.

Steden en gemeenten zouden als hoofdaandeelhouders in de ontwikkeling van dit erfgoedlandschap het beleid sterk moeten inspireren en de Vlaamse overheid vragen dat complementair aan te vullen.

De realiteit is anders en gebiedt ons ook te erkennen dat steden en gemeenten zich in cultureel erfgoedbeleid en bij uitbreiding voor het brede kunst- en cultuurbeleid gemakshalve veelal schikken in een top-downbeleid. Bottom-up zijn ze leveranciers van inspirerende en innoverende praktijk maar zelden expliciteren ze richtinggevend beleidsaccenten in deze domeinen. Niet enkel de urgentie, ook de impulsen en middelen ontbraken tot nu toe daarvoor. Het nieuwe decreet en de inplanting van het complementariteitsprincipe dagen ons uit om daar samen met de lokale besturen en hun erfgoedorganisaties werk van te maken.

- **Dialoog en samenwerking tussen overheden zijn noodzakelijk om het cultureel erfgoedbeleid bottom-up te ontwikkelen en zo een volwaardige gesprekspartners te zijn in complementaire beleidsvoering**
- **Lokale erfgoedwerkers en organisaties vragen ruimte en middelen om hun expertise als gesprekspartners in complementair beleid te versterken via een gezamenlijk traject, begeleid door het steunpunt FARO en de VVSG**
- **Het cultureel erfgoeddecreet en zijn uitvoeringsbesluit(en) moeten naast internationaal en Vlaams ook lokaal en regionaal ondersteuning bieden aan cultureel erfgoedbeleid en -werking**

1.5 Bestuurlijke verhoudingen en visie

Hoe gaat men de dialoog over de verantwoordelijkheden in complementair beleid voeren? In welke mate kan de Vlaamse overheid zich regelgevend opstellen t.a.v. musea waar de stedelijke overheid feitelijk de hoofdaandeelhouder is? Hoe verhouden centrumsteden zich in de toekomst tot de omliggende regio en tot regionale musea of andere erfgoedorganisaties? Hoe gaat een

erfgoedorganisatie die een landelijke expertiserol krijgt toegewezen de expertise afstemmen en (helpen) implementeren op regionaal en lokaal niveau?

Solidariteit tussen sectororganisaties of regiogerichte werking ontstaat niet op last van een decreet, zoals we in cultuurbeleid al eerder vaststelden. Ook solidariteit in intergemeentelijk verband dient opgebouwd en wordt mondjesmaat verworven. De praktijk leert dat er door erfgoedwerkers daartoe een vertrouwensband met de betrokken lokale besturen en de erfgoedactoren op het grondgebied moet worden gerealiseerd. Samenwerking tussen een stadsbestuur en de regio kan een interessante piste zijn in een regionaal cultuurbeleid maar is enkel werkzaam op basis van goodwill, niet als verplichting. En kan niet worden veralgemeend naar grootsteden zoals Gent en Antwerpen. Er is ook de realiteit van de lokale besturen die het water vaak aan de lippen hebben staan en waar erfgoedbeleid geen vanzelfsprekende prioriteit is, ook al bespaarden zij in tegenstelling tot de Vlaamse overheid totnogtoe niet ten koste van deze sector. Als elke honorering voor het onderhouden van de relatie tussen lokaal, regionaal en landelijk beleid ontbreekt, valt er lokaal wel drooglegging te vrezen. Maar als er dialoog mogelijk is, afspraken gemaakt kunnen worden met het oog op een minimale ondersteuning zodat de gedeelde verantwoordelijkheid voor cultureel erfgoed op elke lokale beleidsagenda kan blijven wegen, is een stap vooruit mogelijk in de ontwikkeling van een effectief complementair erfgoedbeleid.

- **Er moet geïnvesteerd worden in de ontwikkeling van solidaire en effectieve afspraken tussen betrokken overheden en erfgoedsector met respect voor de verschillende invalshoeken en dimensies**
- **Stimulansen voor regionale en transversale samenwerking moeten in het Vlaams referentiekader voor erfgoedbeleid mee worden opgenomen; zodat goede praktijk bottom-up de erfgoedsector inspireert en innoveert**

2 Het lokaal en regionaal belang in complementair beleid

2.1 Complexiteit en verscheidenheid als troef

Het cultureel erfgoedveld in Vlaanderen is complex, gelaagd, heel divers. Instrumentele ondersteuningsinstrumenten moeten dan ook worden afgestemd op andere dimensies zoals de bestuurlijke en geografische lagen in het werkveld¹. Die samenhang is een belangrijk perspectief in complementair beleid. De actualiteit wijst meteen drie urgente thema's aan. Zo stelt Vlaanderen zich verantwoordelijk voor de regie van *het depotbeleid*. Vlaanderen heeft hier de taak om daarin ook lokale besturen te betrekken en aan te sturen. Ze dient een 'netwerk- en makelaarsfunctie' op te nemen. De vraag is wie de depots in de praktijk zal beheren. Besturen zijn geografisch gebonden: provincies bouwen geen depot voor een stad en omgekeerd geldt hetzelfde. Meer duidelijkheid is er nodig. Misschien kan hier lering worden getrokken uit het depotbeleid en -beheer in onroerend erfgoed. Afstemming in deze met het onroerend erfgoedbeleid is trouwens aangewezen. Het werkveld en in het bijzonder musea vragen dat ontwikkelingen die gaande zijn, worden voortgezet zodat actuele noden verder gelenigd worden en continuïteit wordt ontwikkeld. De vraag hoe de *zorg voor digitaal erfgoed* en de digitale depotproblematiek wordt meegenomen,

¹ In de bijlage is exemplarisch getracht om de gelaagdheid te hanteren voor de rapportering van eerder praktijkgerichte input tijdens de verkennende gespreksrondes.

vergt ook een antwoord. Idealiter worden de bestaande systemen - in het verleden door de provincies ontwikkeld en uitgebaat - geëvalueerd, op elkaar afgestemd en verder gezet. Het is belangrijk dat hier technisch en inhoudelijk continuïteit wordt beoogd. Musea staan bijzonder huiverachtig tegenover de idee dat er een nieuw systeem zou worden geïntroduceerd. Dan zouden investeringen en werk van jaren verloren gaan. Maar digitalisering gaat natuurlijk breder dan musea. Er is ook een grote gelaagdheid: digitalisering komt in erfgoedzorg kijken bij registratie, bewaring, documentatie, ontsluiting, onderzoek... De digitale ontwikkelingen sectoraal optimaal hanteren en tevens afstemmen met de mogelijkheden binnen het eigen bestuur zijn dan ook algemeen geldende aandachtspunten.

Een derde thema dat regie en dringend afspraken vergt, is de zorg voor het religieus erfgoed. Centralistisch collectiebeheer van museaal religieus erfgoed strookt niet altijd met het belang van het behoud van erfgoed in situ. De bestemming van of het omgaan met religieus erfgoed (centraal of lokaal, collectie- of projectgericht) zou telkens afgewogen en afgestemd moeten worden met het betrokken lokaal bestuur of de erfgoedcel.

- ➔ **Om goede afspraken en operationele maatregelen te realiseren is een referentiekader nodig dat oog heeft voor de bestuurlijke context en ambities waarin lokale besturen zich lokaal en regionaal manifesteren**
- ➔ **Stimuli voor organische samenwerking en werkzame afspraken tussen betrokken overheden en tussen overheden en sector zijn noodzakelijk**

2.2 Een fijnmazig erfgoedveld met grote én kleinere schakels

Er is de laatste jaren een fijnmazig cultureel erfgoednetwerk ontwikkeld. Kenmerkend is dat dit is opgebouwd uit heel veel kleine en grote schakels. Hoe klein of hoe groot die schakels ook zijn: ze hebben elkaar nodig.

Elk van de bevraagde actoren erkent dat grote spelers, maar eveneens kleinere nodig zijn en dat de verschillende 'werksoorten' elkaar nodig hebben. Dankzij dit 'geschakeld netwerk' kregen veel innovatieve projecten en diverse partnerships vorm. De toekomst in de nieuwe decretale context is nog (te) onduidelijk maar de indruk leeft dat de Vlaamse overheid zich sterk Vlaams en internationaal laat leiden met een focus op het (kunst)collectiebeleid waardoor schakels en ondersteuningsinstrumenten weg dreigen te vallen. Dit zal gevolgen hebben zowel voor het voortbestaan van bepaalde organisaties maar vooral voor de erfgoedwerking in de breedte en de diepte. We vrezen m.a.w. dat dit gaten zal slaan in het fijnmazig netwerk en dat de Vlaamse overheid de impact daarvan onderschat.

Concreet gaat het o.m. over schakels die intergemeentelijke erfgoedcellen en (provinciale) consulenten vormen. Deze mensen en organisaties hebben veel expertise opgebouwd en zijn belangrijk als makelaars en bemiddelaars in het netwerk zowel landelijk, regionaal als lokaal. Ze kunnen snel en flexibel optreden als dat nodig is en inhaken op trends, acute noden of beleidsaccenten. Die expertise mag niet verloren gaan en zou juist nog versterkt moeten worden ten bate van het behoud en beheer, de ontsluiting en participatie in cultureel erfgoed.

Ook het steunpunt, FARO, wordt erkend als een belangrijke schakel die overzicht behoudt over het cultureel erfgoedveld en de spelers in Vlaanderen, die bemiddelt en coördineert; de dialoog tussen actoren vanuit expertise op gang brengt, mee helpt te ontwikkelen en borgt.

- ➔ **De Vlaamse steden en gemeenten vragen grote aandacht en middelen voor een fijnmazig geschakeld cultureel erfgoednetwerk**

- ➔ **De Vlaamse overheid moet ondersteuningsinstrumenten voorzien om het netwerk verder te ontwikkelen en zo het landschap te versterken**

2.3 Middelen voor lokaal en regionaal erfgoedbeleid

De focus van het nieuwe decreet op het Vlaams en internationale niveau dreigt een gelaagde ontwikkeling in de weg te staan met een stilstand op lokaal en regionaal niveau tot gevolg. Daarvoor wordt gevreesd bij de beoordeling van de kwaliteit van een erfgoedwerking waar zulke geografische criteria primeren. Omdat daaraan ook de internationale uitstraling is gekoppeld, wordt scheefftrekking nog verstrekt. Anders dan bij de kunsten, staat erfgoedbeleving dicht bij de inwoners. Die burgers nabijheid en streekgebondenheid lijkt vergeten. Maar net daardoor kan een lokaal museum evenzeer internationaal een statement maken en een netwerk ontwikkelen. Ook erfgoedcellen kunnen exemplarisch werken en zo landelijke relevant zijn voor de brede sector. De voorbije jaren hielpen zij ook regelmatig om nieuwe, vaak internationaal geïnspireerde ideeën en tendensen lokaal wortel te doen schieten. De sensibilisatie in immaterieel cultureel erfgoed is een overtuigend voorbeeld van dit model.

We hopen dat hier correctie mogelijk is bij de uitvoering van het decreet.

Nu wordt er hoofdzakelijk van collectiebeherende instellingen verwacht dat ze een ondersteunende en stimulerende rol opnemen voor de brede sector. Het zal moeilijk blijven bijvoorbeeld voor zulke instelling om dat te doen omdat bijvoorbeeld een museum logischerwijs in de eerste plaats de opdracht heeft de eigen museale werking uit te bouwen. Bovendien zullen musea gespecialiseerde expertise moeten ontwikkelen en is het maar de vraag in hoeverre het in termen van tijd, middelen en arbeidskracht die expertise over heel Vlaanderen kan verspreiden en beschikbaar stellen. Waar een erfgoedcel is, kan die aanvullend als multiplicator in expertisedeling eventueel regionaal een rol opnemen, maar hun inzetbaarheid in personeel en middelen botst al op limieten en is niet verder rekbaar. Ook voor hen stelt zich de vraag of het nieuwe decreet voldoende middelen en ruimte biedt om een dienstverlenende rol lokaal en regionaal maatgericht verder uit te bouwen.

- ➔ **De Vlaamse steden en gemeenten vragen de minister om de visie te expliciteren over de dienstverlenende rol op regionaal niveau die lokaal of bovenlokaal betekenisvol is voor alle inwoners**
- ➔ **Lokale besturen moeten de nodige middelen kunnen verwerven om de verantwoordelijkheid daarvoor op te nemen**

Alle lokale en regionale erfgoedorganisaties verwachten een vorm van ondersteuning bij de ontwikkeling van de acties en projecten ten behoeve van de verbreding en verdieping van hun dienstverlenende opdracht in het cultureel erfgoedlandschap. Op de eerste plaats natuurlijk van het bestuur dat hen aanstuurt maar ook van de Vlaamse overheid. Nu de begrenzing van het regiodecreet cultuur zich aftekent, groeit het besef dat de middelen voor die ondersteuning binnen het 'eigen' werkveld en beleidsdomein gezocht en verworven zullen moeten worden. Dat het (ontwerp)decreet die ruimte niet voorziet, stelt teleur en alarmeert het werkveld.

Of er voor kleinere en regionale organisaties en erfgoedprojecten ruimte was, was tot nu toe erg afhankelijk van provinciale reglementen, verschillend van provincie tot provincie. Lokale besturen zonder erfgoedcel, horen ook tot deze groep. Het is niet te onderschatten hoe belangrijk een subsidie van 10.000 of 12.000 euro kan zijn voor de ontwikkelingskansen en de impact van een werking of project bijvoorbeeld in erfgoededucatie of publieksontsluiting van een lokaal museum,

een culturele archiefwerking of andere spelers zoals een bibliotheek. Voor deze groep lijkt een zekere oormerking van over te hevelen middelen een noodzakelijke garantie om stilstand en verlies in de zorg voor cultureel erfgoed te helpen voorkomen.

- ➔ **De concretisering van toegangs- en subsidiecriteria in de uitvoeringsbesluiten moeten zorgvuldig worden geformuleerd om de ontwikkelingskansen te borgen van de lokale en regionale erfgoedwerking in de complementaire beleidscontext**
- ➔ **De Vlaamse overheid is medeverantwoordelijk om lokale en regionale schakels in het fijnmazig cultureel erfgoednetwerk te erkennen en mee te ondersteunen**
- ➔ **Een tijdelijke geoormerkte overheveling van provinciale subsidies voor cultureel erfgoed lijkt aangewezen om lacunes en kaalslag te voorkomen in de netwerking en ondersteuningsinstrumenten te verzekeren**

2.4 Samenwerkingsmogelijkheden exploreren en uitbreiden

Het cultureel erfgoeddecreet moedigt samenwerking en het opzetten van consortia aan.

Het (ontwerp)decreet geeft daarbij vooral aandacht aan de dienstverlenende rollen die landelijk erkende, collectiebeherende instellingen kunnen of moeten opnemen tegenover andere spelers in het cultureel erfgoedveld.

Niet-landelijk erkende musea vragen zich af hoe de landelijke erkende musea deze rol gaan opnemen naar de kleinere musea. Hoe zal dit verlopen? Wat is de verhouding tussen vraag- en aanbod-gestuurde aanpak wanneer het gaat over expertisedeling? Problematisch in het nieuwe (ontwerp)decreet is dat het budget als incentive voor een consortium aan één partner wordt toegewezen, wat de machtsverhouding bij voorbaat uit balans kan brengen.

De huidige juridische vormen van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden zijn nuttig om een financiële balans van bij aanvang solidair te bepalen maar de bestuurlijk-juridische regels van intergemeentelijke samenwerking zijn anderzijds log in een culturele context en daar soms moeizaam werkbaar. De uitzondering die destijds gemaakt werd voor toeristische samenwerkingsverbanden lijkt niet meteen de te bewandelen piste maar de cultuursector en in het bijzonder de cultureel erfgoedsector zijn vragende partij om bij de aanpassing en inbedding in het decreet lokaal bestuur, werkbare formules te voorzien waarin karakteristieke eigenschappen van non-profit sectoren beter tot hun recht komen.

De uitrol van een dienstverlenend traject naar het brede werkveld zou bij de beoordeling van het aanvraagdossier al moeten kunnen worden verrekend. Andere erfgoedorganisaties kunnen mee een verantwoordelijkheid opnemen in zulk spreidingstraject maar moeten daarvoor dan ook gehonoreerd worden. In het bijzonder de erfgoedcellen kunnen instrumenten en methodieken helpen vertalen op maat van de lokale en regionale erfgoedcontexten. Zij kunnen deze ook mee verspreiden en ingang helpen vinden op de werkvloer. Iedereen die wij beluisterden is vragende partij om de mogelijkheden tot samenwerking verder te exploreren en uit te breiden. Concrete stimuli en trajecten zijn daarvoor nodig. Zowel Vlaams als lokaal kan die ontwikkeling worden ondersteund.

- ➔ **Organisaties die willen intekenen op een dienstverlenende rol op Vlaams niveau, zouden in hun aanvraag moeten aantonen dat ze een dienstverlening willen uitbouwen die relevant is voor lokale besturen en diverse erfgoedspelers. Idealiter bevat de aanvraag daartoe een implementatieplan**

Er moet ook worden nagedacht over de betekenis van het kwaliteitslabel voor een lokale erfgoedorganisatie als instrument in het erfgoedbeleid. Het halen van een kwaliteitslabel leidt niet noodzakelijk tot structurele subsidiëring maar door het behalen van het kwaliteitslabel schrijven zij zich in de geest van het erfgoedbeleid in. Collectie en erfgoedwerking staan dan centraal. Een lokaal museum, cultureel archief of erfgoedbibliotheek zou dan ook toegangsrecht moeten hebben tot bepaalde vormen van ondersteuning die de Vlaamse overheid biedt. Een kwaliteitslabel wordt anders wellicht eerder last dan noodzaak. Het zou dan zelfs interessanter kunnen zijn om de term 'museum' - en de standaarden die een museale werking stelt - te schrappen en bijvoorbeeld te ontwikkelen in de richting van een louter publieksgericht, toeristisch 'belevingscentrum'. Die ontwikkeling houdt een verschraving van het erfgoedlandschap in, waarschuwen erfgoedwerkers. Samenwerking' en 'solidariteit' zijn mooie principes maar in de praktijk werken ze slechts duurzaam als ze duidelijk geoperationaliseerd worden in heldere afspraken over rol, taken en middelen met respect voor ieders bijdrage. Ook de culturele archiefwerking van lokale besturen mag daarin niet worden genegeerd. Het ingediende amendement op het ontwerpdecreet komt aan die bekommernis tegemoet maar erkent enkel de rol van de centrumsteden. Dat lijkt een gemiste kans voor andere. Tal van stads- en gemeentearchieven genieten een brede belangstelling bij erfgoedliefhebbers of spelen bovenlokaal een rol. In het concept van Collectie Vlaanderen voor het bewaren van kleinere of specifieke collecties of voor regionale archiefdepots kunnen zij een unieke rol opnemen. Het verzwakken van deze culturele archiefwerking zal ook intersectoraal samenwerking ondermijnen. Ze zijn immers belangrijke partners in lokale, regionale en landelijke projecten. Hun rol dient erkent te worden in het Vlaamse beleidskader en decreet. Die erkenning, liefst gepaard met instrumentele ondersteuning, is belangrijk om verschraving te voorkomen.

➔ **Regelgeving met impact op 'samenwerking' in het brede erfgoedlandschap moet instrumenten aanreiken aan alle partners om die samenwerking operationeel te ontwikkelen**